

ЕТНОГРАФСКИ
ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

Етнографског
института
САНУ

LXIX(1)

Београд 2021.

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXIX (1)

BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXIX (1)

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN

OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

LXIX

No. 1

Chief Editor:

Prof. Dragana Radojičić, PhD (Institute of Ethnography SASA)

Editor:

Sanja Zlatanović, PhD (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board:

Milica Bakić-Hayden, PhD (University of Pittsburgh), Ana Dragojlović, PhD (University of Melbourne), prof. Peter Finke, PhD (University of Zurich), prof. Karl Kaser, PhD (Karl-Franzens University, Graz), prof. Kjell Magnusson, PhD (University of Uppsala), prof. Marina Martynova, PhD (Institute of Ethnology and Anthropology, Russian Academy of Sciences, Moscow), prof. Elena Marushiakova, PhD (University of St. Andrews), Marek Mikuš, PhD (Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle), Ivanka Petrova, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), Tatiana Podolinska, PhD (Institute of Ethnology and Social Anthropology, Slovak Academy of Sciences, Bratislava), Jana Pospíšilova, PhD (Institute of Ethnology, Czech Academy of Sciences, Brno), Ines Prica, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Ingrid Slavec Gradišnik, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana).

Editorial board:

Gordana Blagojević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Ivan Đorđević, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade), corresponding member of SASA Jelena Jovanović, PhD (Institute of Musicology SASA), Aleksandar Krel, PhD (Institute of Ethnography SASA), Aleksandra Pavićević, PhD (Institute of Ethnography SASA), Srđan Radović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Lada Stevanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), academician Gojko Subotić, PhD (Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade).

Advisory board:

Čarna Brković, PhD (University in Goettingen), Jelena Đorđević, PhD (Faculty of Political Sciences, Belgrade, retired professor), prof. Maja Godina Golija, PhD (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), Renata Jambrešić Kirin, PhD (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), Miroslava Lukić Krstanović, PhD (Institute of Ethnography SASA), Mladena Prelić, PhD (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski, PhD (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić, PhD (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić, PhD (Faculty of Philosophy, Belgrade).

Secretary:

Sonja Radivojević (Institute of Ethnography SASA)

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

LXIX

свеска 1

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник:

Др Сања Златановић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор:

Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Петер Финке (Универзитет у Цириху), проф. др Карл Казер (Карл-Францес Универзитет Грац), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт за етнологију и антропологију, Руска академија наука, Москва), проф. др Елена Марушиакова (Универзитет Сент Ендријус), др Марек Микуш (Макс Планк Институт за социјалну антропологију, Хале), др Иванка Петрова (Институт за етнологију и фолклористику са Етнографским музејем, Бугарска академија наука, Софија), др Татиана Подолинска (Институт за етнологију и социјалну антропологију, Словачка академија наука, Братислава), др Јана Поспишилова (Институт за етнологију, Чешка академија наука, Брно), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана).

Уређивачки одбор:

Др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), дописни члан САНУ Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ), др Александар Крел (Етнографски институт САНУ), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности, Београд).

Издавачки савет:

Др Чарна Брковић (Универзитет у Готингену), др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд, професор у пензији), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешки Кирић (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва:

Соња Радивојевић (Етнографски институт САНУ)

БЕОГРАД 2021.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011–2636–804
е-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.ei.sanu.ac.rs

Publisher:
INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011–2636–804
е-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.ei.sanu.ac.rs

Лектор:
Весна Смиљанић Рангелов

Превод:
Аутори текстова

Дизајн корица:
Горан Витановић

Техничка припрема и штампа:
Академска издања, Београд

Тираж:
300 примерака

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у
базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the
Humanities), SCIndeks (Српски цитатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk
samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central
and Eastern European Library).

The Bulletin of the Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can
be accessed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference
Index for the Humanities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD
(Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service),
CEEOL (Central and Eastern European Library).

Садржај Contents

I

Научни радови Scientific Papers

Тема броја – Османско наслеђе, муслиманске заједнице и појединци (ур. Марија Мандић)

Topic of the Issue – Ottoman Heritage, Muslim Communities and Individuals (ed. Marija Mandić)

- Марија Мандић*, Османско наслеђе: стратегије, топоси и актери 7–17
Marija Mandić, Ottoman Heritage: Strategies, Topoi and Agents
- Александра Бурић Миловановић, Јадранка Борђевић Црнобрња*, Бајрамска софра у Београду – допринос међурелигијском дијалогу и видљивости мањинских верских заједница 19–46
Aleksandra Đurić Milovanović, Jadranka Đorđević Crnobrnja, Bayram Sofra in Belgrade – a Contribution to the Interreligious Dialogue and Visibility of Minority Religious Communities
- Ивајло Марков*, Politicization of Everyday Ethnicity and Religion in North Macedonia 47–63
Ivaylo Markov, Политизација етничке припадности и религије у свакодневном животу у Северној Македонији
- Татјана Катић*, Прелазак на ислам становништва Горе и Опоља, према османским катастарским пописима 65–82
Tatjana Katić, Conversion of the Population of Gora and Opolje to Islam, According to the Ottoman Cadastral Registers
- Драгана Амедоски*, Вакуфи у кадилуцима Лесковац, Прокупље, Куршумлија и Пирот у 18. и 19. веку 83–107
Dragana Amedoski, Waqfs in the *kazâs* of Leskovac, Prokuplje, Kuršumljija and Pirot in 18th and 19th Century
- Александар Павловић*, A Bloodthirsty Tyrant or a Righteous Landlord? Smail-aga Čengić in Literature and Oral Tradition 109–124
Aleksandar Pavlović, Крвожедни тиранин или праведни господар? Смаил-ага Ченгић у књижевности и усменој традицији
- Сана Мигати Козлица*, Исламска заједница Србије и Исламска заједница у Србији: актуелна ситуација, актери и дешавања 125–148
Sana Migati Kozlica, Исламска заједница Србије и Исламска заједница у Србији: актуелна ситуација, актери и дешавања

Sana Migati Kozlica, The Islamic Community of Serbia and The Islamic Community in Serbia: Current Situation, Agents and Events

Varia

- Слободан Наумовић, Марија Брујић, Катарина М. Митровић, Увод у антропологију фотографије у Србији* 151–171
Slobodan Naumović, Marija Brujić, Katarina M. Mitrović, Introduction to the Anthropology of Photography in Serbia
- Lada Stevanović, Never on Sunday: Feminist Questioning of Dominant Epistemology and Philosophical Tradition* 173–185
Лада Стевановић, Никад недељом: феминистичко преиспитивање доминантне епистемологије и филозофске традиције
- Милан Томашевић, Тумачење „Великог праска“: потенцијали проматрања савремене космогоније као митског наратива* 187–203
Milan Tomašević, Interpretation of Bang: Potentials of Observing Contemporary Cosmogony as a Mythical Narrative
- Љиљана Пантовић, Нечија или „општенародна“ пацијенткиња: значај друштвеног положаја и неформалних односа приликом порођаја у Србији* 205–225
Ljiljana Pantović, Somebodies or Nobody’s Patient: The Importance of Social Positioning and Informal Relations during Childbirth in Serbia
- Luka Rakojević, Ulice Nikšića kao odraz urbanog života i kulture* 227–238
Luka Rakojević, Streets in Nikšić as a Mirror of Urban Life and Culture

II

Научна критика и полемика Discussion and Polemics

- Александар Крел, Да ли су Горанци (мигранти) прекинули са Гором? Поводом књиге Нисмо прекидали са Гором: етницитет, заједница и трансмиграције Горанаца у Београду ауторке Јадранке Ђорђевић Црнобрње* 239–244

III

Прикази Reviews

- Лариса Орлов Вилимоновић, Лада Стевановић, Антика и ми(т): преиспитивање доминантних токова рецепције антике* 245–247
- Милош Луковић, Michal Pavlásek, Z Moravy až do Velikého Srediště. Etnografické podobenství o zapomenuté náboženské komunitě* 247–255
- Alen Borić, Amir Duranović, Islamska zajednica u jugoslavenskom socijalizmu* 256–260

IV

Хроника Chronicle

- Марко Стојановић, Осврт на Слободу огледања у Ноћи музеја 2019 – поглед изнутра* 261–264

Прикази

Reviews

Лада Стевановић, *Антика и ми(т): преиспитивање доминантних токова рецепције антике*

Лозница: Карпос; Београд: Етнографски институт САНУ 2020, 137 стр.

Друга монографска студија Ладе Стевановић *Антика и ми(т): преиспитивање доминантних токова рецепције антике*, у методолошком и теоријском погледу припада Француској антрополошкој школи античких светова као и школи мишљења Светлане Слапшак која представља синкретизам критичке и феминистичке теорије, антропологије античких светова и антропологије рода. У књизи која по свом наслову упућује на један детаљан увид у савремене приступе изучавања антике, наилазимо на непрекидну дијалошку форму између антрополошких студија антике и савремених теоретских промишљања античког мита.

У језгровитој и лако читљивој, али структурно врло комплексној и теоријски богато поткованој студији о рецепцији антике, Лада Стевановић отвара бројна важна питања о сусрету савременог човека са антиком и о первазивности антике, не само на нивоу високе културе и академског дискурса већ и у оквирима спорта и маркетинга, популарне књижевности, филма, стрипа и позоришта, било да је то на разини тенденциозног повезивања са доминантним митовима или на нивоу асоцијативног повезивања са корпусом античког наслеђа. У свим случајевима које спомиње и анализира, Лада истиче униформно супериоран положај антике у свести савременог европског човека, али и безграничну гипкост и савитљивост античког мита, „нестабилност значења“, која пружа могућност за његову непрестану реконфигурацију.

У првом поглављу „Антика око нас“, ауторка се бави антиком у нашој свакодневици, отварајући гледиште о двострукој значењској зависности – наше садашњости од античког мита и његовог изворног значења, тражећи у асоцијацијама на митолошке теме кредибилитет, поверење и гаранцију; с друге стране реч је зависности античког мита од наше садашњости кроз ново, учитано значење, оформљено у односу на савремене идеологије које антички мит на тај начин „колонизују“.

На примеру спорта, ауторка повезивање са антиком доводи у везу са формирањем дискурса супрематије белог човека кроз надовезивање на измишљене традиције и њихову апропријацију, као што је то био случај са Олимпијским играма 1936. године. Лада Стевановић је на примеру Олимпијских игара маестрално показала могућност анализе употребе мита о антици кроз примену теорије Хобсбаума и Рејнцера о измишљању традиције кроз успостављање лажних континуитета у складу са доминантним друштвено-политичким околностима.

Поглавље о читању Антигоне – „Антигонине побуне“ – уводи нас у теоријска и филозофска разматрања о Софокловој трагедији, инаугурисана Хегеловим и Кјеркегоровим погледима усмереним на сукобљеност полиса и оикоса. У овом поглављу, ауторка отвара полифонију академских приступа *Антигони*, која омогућава, разумевање Софоклове трагедије у античком контексту, али и њено читање у савременом контексту и у складу са потребама садашњице. Читање у античком контексту заснива се на студијама Фроме Зејтлин и Гејл Холст-Вархафт, док теоретско промишљање изван античког контекста ауторка сагледава кроз мисао истакнуте феминистичке теоретичарке Џудит Батлер. Ауторка раздваја два главна тока у оквиру приступа *Антигони* – филозофско ишчитавање од Хегела, преко Кјеркегора, до Лакана и његове ученице Лис Иригаре закључно са Џудит Батлер који постављају у свој фокус субверзивну моћ жене у односу на доминантни дискурс државе и закона отелотворених у мушком принципу владања. У односу на Хегелову субверзивну и претећу фигуру побуне, савремена филозофска теорија је понудила читање *Антигоне* као феминистичке политичке фигуре у односу на моћ државе која инкорпорира сродство и на њему се заснива. Уз богати теоријски приступ, ауторка пружа могућност за тумачење рецепције *Антигоне* и у другим жанровима, попут стрипа и позоришта, пружајући увид у читање антике и на асоцијативном нивоу, у стрипу или у представи Никите Миливојевића.

У трећем поглављу под називом „Женско уписивање“, ауторка кроз призму савременог ишчитавања Медеје и Пенелопе у књижевности (*Медеја* Кристе Волф и *Пенелопијада* Маргарет Атвуд), отвара важна питања о значају ревизије мита. Становиште о сврсисходности реинвенције мита у оквиру нових критичких парадигми, ауторка заснива на постојању различитих верзија мита још у антици, истичући да савремене ревизије треба сагледавати као „истраживање заборављених, алтернативних традиција усмерених на преиспитивање верзија које су доминантне, као и на процесе стварања митова“ (Stevanović 2020, 78). Значај овог савременог приступа новом ишчитавању антике, ауторка анализира кроз детектовање различитих супстрата мита, који су постојали још у антици у случају Медеје, и њиховим поређењем са алтернативним савременим верзијама Медеје. Као и *Пенелопијада* Маргарет Атвуд, која је послужила као мустра за разумевање новог исписивања мита у оквиру других критичких парадигми, женско уписивање у мит представља феминистичку традицију ревизије митова, која као дискурзивна техника подрива идеју о униформности једног мита, а самим тим о његовој хегемонији.

У поглављу „Антички мит и теорија“, ауторка се поново враћа на преиспитивање доминантних токова рецепције науке у теорији, истичући овог пута психоанализу као важно полазиште за изучавање античког мита. Овде видимо како је Фројдова теорија о Едиповом комплексу допринела стварању новог мита, конструисаног за објашњење једне психолошке појаве. Културолошка критика на трагу чувеног Вернановог текста „Едип без комплекса“ односи се на Фројдово занемаривање целокупног корпуса митова о Едипу бирајући само оне који се уклапају у његов систем асоцијација.

Ауторка са свог становишта антропологије класичних светова истиче поливалентност античког мита која је омогућавала бројне варијације у односу на приповедача, публику или околности, стојећи у оштром контрасту у односу на

савремена читавања мита који се униформише и самим тим хегемонизује у оквиру доминантног дискурса као једнозначан. С друге стране она истиче да ревизија мита као феминистичка пракса пружа драгоцен додаток тренутним тензијама у деколонијализму чији екстрми воде ка потпуном одбацивању и цензурама патријархалних наратива. Као одговор на овај тренд, ревизија мита пружа увид у дијалошку форму односа према историји, не кроз брисање и замену већ кроз додавање феминистичког читања мита, стварајући једну врсту наративног палимпсеста.

Последње поглавље „Од народне до популарне културе“ на узбудљив начин, кроз антрополошку анализу црног хумора и језгровит теоретски приступ овој проблематици анализира дубоко укореењену везу између смеха и смрти у карневалским прославама античког култа бога Диониса. Разумевање контекста античког ритуала, али и паралеле у српској народној традицији у којима долази до споја смеха и смрти, ауторка користи за читање савременог српског филма. Одабир филма *Маратонци трче почасни круг*, као огледног примера за приступ црном хумору у популарној култури и карневалској позадини овог античког ритуала усмереног на прославу обнове живота, представља убедљив закључак о комплексности веза између савремености и антике као и о свеprisутности антике у нашем животу, почев од нивоа тенденциозног маркетинга до метанивоа несвесног кроз процес културације и интернализацију античког мита.

У свом приступу Лада Стевановић је развила својеврсну дијалектику антике, која је овај појам преиспитала у контексту његове вечите промене и мењања, долазећи до нове значењске целине појма кроз супротстављеност синхроног и дијахроног значења мита – у контексту доба када је мит настајао и када су се његови главни путеви формирали, и у контексту доба које је мит изнова измислило уклапајући га у доминантне идеолошке токове савремености. Полиморфност античког мита која се може читати кроз бројне теоретске приступе и филозофске школе, како је то Лада Стевановић показала у својој изузетној студији, остаје показатељ даљих путева научних истраживања у разумевању „различитости и променљивости људских вредности и друштава“ (Stevanović 2020, 12).

Лариса Орлов Вилимоновић

Michal Pavlásek, *Z Moravy až do Velikého Srediště. Etnografické podobnosti o zapomenuté náboženské komunitě [Од Моравске па до Великог Средишта. Етнографска параболоа о заборављеној верској заједници]*

Centrum pro studium demokracie a kultury, Etnologický ústav AV ČR, Brno 2020, 239 str.

Етнолог Михал Павласек (Michal Pavlásek), научни сарадник Етнолошког института Чешке академије наука – одељења у Брну, афирмисао се као теренски истраживач чешке мањине у источној и југоисточној Европи. По потреби је и

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /
главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) –
Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 –
(Београд : Академска издања). – 24 cm

Три пута годишње. – Друго издање на другом медијуму: Гласник
Етнографског института САНУ (Online) = ISSN 2334-8259
ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института
COBISS. SR-ID 15882242